

פרק ב

דינא דמלכותא דינא

א. הקדמה

בפרק הקודם עסקנו בתפקידי המלך והנהגותיו, ושרטטנו את דמותו של מלך ישראל. כעת נדון בסמכויות המלך, ונמשיך בכך בפרקים הבאים. הדיון בסמכויות המלך מביא לעיסוק בסוגיית 'דינא דמלכותא דינא', בנדרים (כת, א), בבא קמא (קיג, א) ועוד. בסוגיה זו נברר מהו כוח השלטון הנתון ביד מלך גוי ומלך ישראל, לפי שיטות הראשונים השונות.

הרמב"ם עוסק **בשלושה מקומות בדיני המלך**: בהלכות מלכים פרק ג, בדיני מלך האמורים בתורה, ובמורד במלכות; בפרק ד שם, בדיני המלך הנלמדים מספר שמואל; ולמרבה הפלא נמצאות הלכות מלך גם בהלכות גזלה ואבדה (ה, יא-יח).

הגמרא בסנהדרין (כ, ב) מביאה מחלוקת תנאים אם הדינים האמורים ב**פרשת המלך בשמואל** (כגון: לקיחת המלך אנשים לשמש ולרוץ לפניו, בהמות למלאכתו, מעשר מהתבואה והבהמות ועוד) נפסקו להלכה: **"רבי יוסי אומר: כל האמור בפרשת מלך - מלך מותר בו. רבי יהודה אומר: לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם, שנאמר: 'שום תשים עליך מלך' - שתהא אימתו עליך"**.

הרמב"ם סובר כרבי יוסי שפרשת המלך מתייחסת למלך ישראל (להלן יובאו דעות הראשונים החולקות בזה), על כן הוא מביא בהלכות מלכים גם את הלכות המלך שבשמואל, מלבד הלכות המלך שבתורה. אולם מה עניין דיני מלך ישראל להלכות גזלה ואבדה?

וכך הם דברי הרמב"ם בהלכות גזלה ואבדה (ה, יא): **"מכס שפסקו המלך... והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן... אינו בחזקת גזלן לפי שדין המלך דין הוא... המבריח ממכס זה גוזל מנת המלך..."** (ומכאן ממשיך הרמב"ם לבאר את הסמכויות הממוניות של המלך).

כלומר, הרמב"ם מבאר שהעובר על דינו של המלך הרי הוא גוזל, משום ש"דינא דמלכותא דינא".

המקור לדין זה הוא במסכת בבא קמא (קיג, א). המשנה שם אומרת: **"נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין [כדי להערים עליהם] - שהיא של תרומה [התבואה שבידו], שהיא של בית מלך, אף על פי שאינה של תרומה, אף על פי שאינה של מלך"**. על כך שואלת

הגמרא מדוע מותר להערים על מוכסים: "והאמר שמואל: **דינא דמלכותא דינא!** א"ר חנינא בר כהנא אמר שמואל: במוכס שאין לו קצבה. דבי ר' ינאי אמרי: במוכס העומד מאליו". כלומר, מבואר בגמרא **שדין המלך מחייב** ואסור לגזול מוכס הממונה מטעמו, ומשום כך צריך להעמיד את המשנה במקרים שבהם המוכס אינו מייצג את המלך.

יש לברר מה מקור התוקף של דיניו של המלך, וכן באיזה מלך מדובר - במלך ישראל או בגוי? במלך הנבחר על ידי העם מרצון, במלך שנקבע על ידי נביא, או גם במלך שכפה את שלטונו על העם?

ב. מלך גוי ומלך ישראל בנוגע לדינא דמלכותא

ככלל מצוות התורה מיועדות לעם ישראל, וממילא סביר היה להניח שהגמרא תדון בדינו של מלך ישראל. והנה למרבה הפלא **לכל הראשונים** הלכה זו, של דינא דמלכותא דינא תקפה במלך גוי, ואילו ביחס למלך **ישראל קיימת מחלוקת**.

א. הר"ן (נדדים כח, א) כתב: "וכתבו **בתוספות** דדוקא במלכי עובדי כוכבים אמר דינא דמלכותא דינא, **מפני שהארץ שלו** ויכול לומר להם אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם מן הארץ, אבל במלכי ישראל לא לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפין בה". כלומר, לדברי הר"ן דינא דמלכותא דינא שייך במלך גוי תמיד ובמלך ישראל בחו"ל. כדבריו כותבים ראשונים נוספים:

שו"ת בעלי התוספות (סימן יב א תשובת ר"ת): "מה שאמרתם דינא דמלכותא - באומות העולם מיירי...".

האור זרוע (חלק ג ב"ק סימן תמז): "מלכי ישראל אין דיניהם דין, שארץ ישראל נתחלקה לכל אחד ואחד מישראל ואינה של מלך, אבל באומות העולם כן דינם שכל הארץ למלך...".

הרשב"א (נדדים כח, א): "פירשו בתוס' בשם ה"ר אליעזר דדוקא במלכי אומות העולם אמרו דינא דמלכותא דינא, ומשום דמצי אמר להו אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם **שהארץ שלו** היא, אבל במלכי ישראל לאו דינא **דאינו יכול ליטול מהם משלהם כלום**, לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפין בה ואין בה למלך יותר מלאיש אחר...".
שו"ת הרשב"א (חלק א סימן תרלז) פירש שהדברים הנ"ל נאמרו רק בארץ ישראל: "... דינא דמלכותא ... **ואף במלכי ישראל בחוצה לארץ**, ודוקא בארץ שהיא ירושה לכל ישראל הוציאו רבותינו הצרפתים בנדרים".

לעומת שיטות אלו שדינא דמלכותא דינא במלך גוי תמיד ובמלך ישראל רק בחוץ לארץ, אחרים פסקו שדינא דמלכותא נאמר גם במלך ישראל.

הרמב"ם בהלכות גזלה ואבדה (ה, ט) כתב: "בני אדם שחזקתן גזלנין... כגון המוכסים והליסטים אסור ליהנות מהן שחזקת מלאכה זו שהוא גזול...". וממשיך שם (בהלכה יא, שהובאה בחלקה לעיל): "במה דברים אמורים שהמוכס כליסטים בזמן שהמוכס גוי או מוכס העומד מאליו... אבל מכס שפסקו המלך... והעמיד מוכס ישראל לגבות חלק זה למלך, ונודע שאדם זה נאמן... עובר המבריח ממכס זה מפני שהוא גזול מנת המלך, בין שהיה המלך גוי בין שהיה מלך ישראל". וכן כתבו המאירי (נדרים כח, א), הטור והשולחן ערוך (חושן משפט סימן שסט סעיף ו).

ג. סמכויות המלך לסוברים שאין דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל

יש לברר באילו דינים עוסק דינא דמלכותא - אם נאמר שהכוונה היא לכלל חוקי המלך, הרי להרבה ראשונים דין זה אינו נוהג במלך ישראל, אם כן מה משמעות היותו מלך בלא סמכות של חקיקה ואכיפה?

ואין לומר שאכן לדעת ראשונים אלו אין למלך ישראל סמכויות חוקיות - עיקר הכוח החוקי הוא בידי הסנהדרין והשופט, ועניינו של המלך הוא בעיקר ייצוגי - שהרי נאמר במלך ישראל "שום תשים עליך מלך" - שתהא אימתו עליך!". מה הצורך באימת מלכות כלפי מי שאינו שולט באמת, איזה נזק יהיה אם ייפגע כבודו או אף ימרו את פיו? וכן כתוב במשנה בסנהדרין (כ, ב): "ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד, ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחה בידו. דרך המלך אין לו שיעור". דינים אלו ודאי נאמרו במלך ישראל, אם כן, מה מקור תוקפם?

ואם תאמר שאין דינו של מלך ישראל דין לעניין מיסים, שאותם מלך ישראל אינו יכול לגבות, גם זה אינו נכון מכמה טעמים:

א. כיצד יכול מלך לפעול במלכותו אם אינו גובה מיסים?

ב. מצינו בכמה מקומות בנביאים שמלכי ישראל גובים מס:

שמואל א' (יא, ז): "וַיִּקַּח צָמֵד בְּקָר וַיִּנְתְּחֶהוּ וַיִּשְׁלַח בְּכָל גְבוּל יִשְׂרָאֵל בְּיַד הַמְּלָאכִים לְאֹמֶר אֲשֶׁר אֵינְנוּ יֵצֵא אַחֲרֵי שְׂאוּל וְאַחַר שְׂמוּאֵל כֹּה יַעֲשֶׂה לְבָקְרוּ וַיִּפֹּל פַּחַד ה' עַל הָעָם וַיִּצְאוּ כְּאִישׁ אֶחָד". רואים שלשאוּל היה כוח להחרים את הבקר מהעם.

מלכים א' (ט, טו): "וְזֶה דְבַר הַמֶּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמְּלוּא וְאֶת חוֹמַת יְרוּשָׁלַם וְאֶת חֶצֶר וְאֶת מְגֵדוֹ וְאֶת גְּזָר".

מלכים א' (יב, ד): "אֲבִיךָ הִקְשָׁה אֶת עַלְנוּ וְאַתָּה עָתָה הִקַּל מִעֲבֹדֶת אָבִיךָ הַקְשָׁה וַיִּמְעַלּוּ הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר נָתַן עָלֵינוּ וְנִעְבְּדָךָ". [רד"ק שם: "במס שהיה מעלה עליהם בכל שנה...". רלב"ג שם: "ידוע כי המס שהעמיס שלמה עליהם... היה קשה וכבד מאד"].

ראינו לעיל שהטעם של תוספות ודעימיה שאין דינא דמלכותא במלך ישראל הוא מפני שקרקע ארץ ישראל אינה שלו והוא אינו יכול לגרש איש מן הארץ. ויש לשאול וכי לא ניתן למשול ולשלוט ללא הכוח של גירוש מן הארץ? מדוע העובדה שהמלך אינו יכול לגרש אדם מארצו, משמיטה מתחתיו את קרקע המשילות עד שאין בו דינא דמלכותא? מדוע לא יוכל לאסור, לקנוס או להלקות את המפירים את חוקיו? יתירה מכך, הרי יש למלך ישראל רשות להרוג מי שמורד במלכות, כשם שהיה מותר לדוד להרוג את אוריה החתי שלפי חז"ל היה מורד במלכות, קל וחומר לגרשו. ומצינו ששלמה המלך גזר על שמעי בן גרא שיעזוב את מקום מגוריו בבחורים ויעבור לגור בירושלים, וגזר עליו שלא יצא מירושלים, וכשיצא הרגו (וראה רמב"ם מלכים ג, ח). אם כן מדוע גורעת העובדה שאין הקרקע שלו משלטון מלך ישראל?

הראשונים ביארו את דינא דמלכותא בכמה דרכים:

א. דינא דמלכותא דינא - תוצאת הבעלות על הקרקע

כתב האור זרוע (ג פסקי בבא קמא סימן תמז): "כתב רבינו אבי העזרי ז"ל - יש מפרשים דדוקא בקרקע שייך למימר דינא דמלכותא דינא, ויש אומרים אפילו בין שאר עניני ממון ולא הכריע".

ומכריע האור זרוע על פי דברי ר' אליעזר ממיץ (בעל היראים, מובא גם בשיטה מקובצת נדרים כח, א): "ולוי נראה דלא אמרינן דיניה דינא אלא בקרקעות ובמשפטים התלויים בקרקעות כגון מכס שאומר לא יעבור אדם בארצו אם לא יתן מכס... וגם כרגא דאקרקף גברא שאמר לא יהא בארצי אם לא יתן כך וכך. והיינו טעמא דדיניה דינא שהארץ שלו היא ואינו רשאי אדם שיעבור בארצו אם לא כמצותו אבל אם קוצב על מלכות שאינו שלו ושכבשו בגולה כי ההיא דסיקריקון דגיטין או אדם שאינו חפץ בארצו לאו כל כמיניה למיגזליה. ומלכי ישראל אין דיניהם דין שארץ ישראל נתחלקה לכל אחד ואחד מישראל ואינה של מלך אבל באומות העולם כן דינם שכל הארץ למלך, והוא הדין בכל ההדיוטות שהם קצבו שלא יהנה אדם מארצם אלא בקצבתם שדיניהם דין, ושמואל הא קמ"ל דכל הארץ למלך היא והיינו דאמר בהגוזל בתרא דקטלי דיקלי וגשרי גישרי שהדקלים והקרקעות שלו הם".

אם כן, אכן הגורם לדיני המלך הוא הבעלות על הקרקע, אבל הדבר מתיר לו גם לקיחת מס גולגולת (כרגא), ולא רק מס על הקרקע. והטעם לכך הוא שמכוח הקרקע

המלך יכול להתנות את השהות בארצו תמורת תשלום, כשם שכל אדם יכול להתנות ולדרוש זאת מהחפצים לשהות בקרקעו. מה שנשלל מהמלך הוא מיסוי של מלכות שאינה שלו ושלא קיבלה אותו כמלך. וכן כאשר המלך אינו מאפשר לאדם לעזוב את הארץ עם מיטלטליו וכספו, בזה הוא גוזל אותו, וכך סיים הים של שלמה (בבא קמא ו, יד) בשם רבי אליעזר ממיץ והרא"ש: "אבל אם המלך היה רוצה ליקח לו ממון ממי שאינו חפץ לעמוד בארצו, לאו כל כמיניה למיגזליה, עכ"ל".^א [ואומנם הר"ן בנדרים (כח, א) הדגיש את תשלום המכס (כהמשך ליסוד דברי ר"א ממיץ על בעלות הקרקע), ובדרך כלל 'מכס' הינו תשלום בגין כניסה למקום מסוים, או שימוש בדרכים וכדומה.¹ אבל נראה שהדבר נבע מהתייחסות לסוגיא שעוסקת בהברחה מהמכס, ואין הוא בא לשלול תשלום של מס גולגולת, כמבואר במסכת בבא בתרא (נה, א) שכרגא שהוא על קרקפתא דגברי גם כן חובה לשלם, וראה ר"ן שם].

הנה כתב בשו"ת החתם סופר (ח"ה חו"מ סימן מד ד"ה אך הר"ן) על דברי הראשונים על פי תוספות שאין דינא דמלכותא בארץ ישראל מכיוון שאין הקרקע של המלך: "ומ"מ נ"ל דלא פליג אלא **במסים ומכס** שמטיל **על כרחם**, ס"ל לא שייך לומר בני מדינה ניחא להו, אלא משום שהוא אדון הארץ, וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם. **אבל במנהגי ונימוסי** כמו ב"ב (נ"ד ע"ב) מודה ר"ן דהטעם משום **דניחא להו** ואין לחלק בין מלכי ישראל לאומות העולם".²

באופן דומה כתב הרב יוסף דב כהן זצ"ל בספר התורה והמדינה (ח"א עמ' כג):

"ונראה עוד שאין אנו צריכים לטעם של דד"ד אלא **במסים שהמלך לוקח לעצמו**, אבל מסים וארנוניות שהם **לצרכי בני המדינה**, יסודם בדין הש"ס ב"ב (ז-ח) ושו"ע חו"מ (סי' קג) **כופים בני העיר** לעשות חומה ודלתיים ובריה לעיר ולבנות להם בית הכנסת... וכן שאר צרכי העיר. ואפי' מיעוט כופים בזה את המרובים. ואע"פ שמקצתם אינם צריכים כגון בית חתנות... והיסוד לזה נראה ג"כ שהוא **מפני תיקון העולם**. ופשוט הוא שכשם שבני העיר כופים זא"ז לכל צרכי העיר ואפילו מיעוט כופים את המרובים, **כמו כן בני המדינה** כופים זא"ז לכל צרכי המדינה, מדין הש"ס. **וכלול בזה רוב עיני המלכות** כגון בטחון המדינה ושמירתה מבחוץ ומבפנים, תקנת

1. כגון: "רבי שמעון בן יוחאי אמר כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן תקנו... **גשרים** ליטול מהן **מכס**" (שבת לג, ב); "אמר להם ממני ילמדו כל **עוברי דרכים** ולא יבריחו עצמן מן **המכס**" (סוכה ל, א); וכן "**לא ילבש** אדם כלאים אפילו על גבי עשרה בגדים **להבריח בו את המכס**" (ב"ק קיג, א), מכיוון שבדרך כלל גובים מכס מבגדים רק בהעברתם כסחורה ממדינה למדינה, ולא על החזקתם או סחורה בהם בתוך המדינה.

הדרכים, בנין בתי ספר ומלאכה, קידוח בארות וסידור ענייני המים... שמירת הבריאות וכו".

לדבריו, מינוי המלך כולל בתוכו את הסכמת העם בכל מה שנוגע לצורכי בני המדינה, והמיסים הנצרכים לזה. ומה שהתמעט לדברי הראשונים במלכי ישראל, הוא כאשר המלך גובה מיסים לעצמו, לא למטרה ייעודית של צורכי הציבור (גם אם מעצמו ייתכן שישתמש לצורך זה או אחר, אבל המס איננו ייעודי).

אם כן, החתם סופר חילק בין מה שנוטל בעל כורחם של האזרחים לבין מה שנוח להם בו, והרב כהן חילק בין מה שלוקח לצורך עצמו לבין מיסוי ייעודי לצורך ציבורי. ונראה שכיוון לאותו עניין, שבצורכי ציבור המלך פועל מרצון הציבור, כשליח של הציבור שקיבל ממנו את הכוח לקבוע את צורכי הציבור, סדרי העדיפויות שלו וכדומה. [לכאורה נראה שהם חלוקים ביסוד כוחו של המלך במקרה זה, שכן לדברי החת"ס, מדובר בדינא דמלכותא דינא, כמבואר בהפנייתו לב"ב נד, ואילו לדברי הרב כהן מדובר בתוקף של תקנות הקהל. אבל ראה מנחת שלמה נדרים (כת, א עמוד קעא) שכתב בהמשך לדברי החת"ס הנ"ל, שיסוד דינא דמלכותא שנובע מהסכמת העם, זהה ליסודם של תקנות הקהל, ואכמ"ל].

מלבי"ם מלכים א' (יב, ד) כתב שהמלך היה גובה מיסים בהסכמת העם, שניתנה בזמן המינוי. לפי זה, אם לא תהיה הסכמה על מיסוי בשעת המינוי, הוא אכן לא ימונה, שכן לא יוכל למלוך. וכתב שם, שדוד המלך היה מוגבל על פי הסכמת העם, ושלמה התחזק שלא כדיון, וגבה מהם מעבר למה שהוסכם. כתוצאה ממעשי שלמה, העם התנגד להמשך המצב במלכות רחבעם בנו, ודרש ממנו לחזור ולפעול כדיון.

לאור זאת ניתן לתרץ את הקושיות לעיל:

א. מובן הקשר בין אי הבעלות של מלך ישראל על הקרקעות, לבין איסור גביית מכס או מס גולגולת, הנובעים מהבעלות על הקרקע. [צריך בירור אם האיסור קיים רק כשגביית התשלומים נוגעת לעצם השימוש בקרקע וכדומה והכרוך בזה, או גם כאשר התשלום נועד לכסות עלויות מסוימות הכרוכות בכך].

ב. פרט לכך, במה שנוגע לצורכי הכלל, כל מה שגובה המלך מהציבור לצורכי הציבור, וכן חוקים הנצרכים להתנהלות הציבור, הינם בסמכות המלך, שכן על דעת זה מונה.

ב. דינא דמלכותא דינא מקביל לפרשת המלך

כתב הרשב"א (נדרים כח, א): "במוכס שאין לו קצבה... ופירשו בתוס' בשם ה"ר אליעזר דדוקא במלכי אומות העולם אמרו דינא דמלכותא דינא, ומשום דמצי אמר

להו אם לא תעשו מצותי אגרש אתכם **שהארץ שלו** היא, אבל במלכי ישראל לאו דינא דאינו יכול ליטול מהם משלהם כלום, לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפין בה ואין בה למלך יותר מלאיש אחר. ותדע לך דהכי הוא דהא איכא מ"ד (סנהדרין כ, ב) כל האמור בפרשת מלך מלך אסור בו ולא נאמר אלא ליראם ולבהלם, ואמאי תיפוק לי משום דדינא דמלכותא דינא, אלא דלא נאמרו דברים אלו במלכי ישראל אלא במלכי האומות".

הרשב"א פותח בדברים שהוזכרו לעיל של ר"א ממיץ ומוסיף לשאול, שאומנם יש אומרים שדין "פרשת המלך" אין לו למלך ישראל, אבל מדוע לא יעשה את אותם דברים מתוקף דינא דמלכותא דינא? ומזה הוא מוכיח שבמלך ישראל אין דינא דמלכותא. עולה מדבריו, **שדינא דמלכותא יכול להועיל במקום הסמכויות החוקיות שב"פרשת המלך" (ואולי אף מעבר לכך)**. למלך ישראל אין רשות להשתמש בחוקים אלו מכוחו של דינא דמלכותא, משום שאין לו דין דינא דמלכותא, ובנוגע לפרשת המלך קיימת מחלוקת אם הוא מותר בה, ובכל מקרה היא מוגבלת לאמור בה בלבד.

עיקרון זה מבואר בדברי ר"א ממיץ שם בשם רבו: "ובמלכי ישראל לא אמרינן דינא דינא, כדאמרינן בסנהדרין לא נאמר[ה] פרשת המלך בשמואל אלא ליראם ולבהלם. אבל המלך אסור בכל מה שאמור בפרשה. [ו]אפילו למ"ד מלך מותר בו היינו דוקא באמור בפרשה".

מבואר גם מדבריו שדינא דמלכותא כולל יותר מפרשת המלך, ואינו שייך במלך ישראל, אלא שנחלקו האמוראים על הסמכויות האמורות בפרשת המלך בשמואל.

מדבריהם נלמד על הקירבה העניינית שבין דינא דמלכותא לבין פרשת המלך. פרשת המלך עוסקת בעיקר בצורכי המלך, וודאי שלמאן דאמר מלך אסור בה, שפירש ששמואל אמר את הדברים כדי להזהיר את ישראל, הכוונה בעיקר לאזהרת העם מפני המלך שינהג שלא כראוי, בכפייה, לצרכיו הפרטיים וכדומה.

ולפי זה נראה שגם דינא דמלכותא עוסק בעניינים אלו של צורכי המלך (וכן לדעת ר"א ממיץ, מה שקשור להסדרת החזקה בקרקעות, כשהוא עוסק בזה מכיוון שהן בבעלותו), ועניינים אלו הם שנשללו ממלך ישראל.

לעומת זאת, במה שנוגע לצורכי הציבור יש לומר שאין הדברים אמורים כלל, וכפי שראינו לעיל.

ג. דינא דמלכותא דינא - חוקי מלכי האומות שלא כדין

כתב בשו"ת בעלי התוספות (יב, א; תשובת ר"ת): "מה שאמרתם דינא דמלכותא באומות העולם מיירי. אבל מלכי ישראל ומלכי בית דוד דנין אותן כדמפרש פרק כהן גדול ואין יכולין לגזול שלא כדין. ואפילו למ"ד כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו, אין לך בו אלא חידושיו, 'ואת כרמכם יקח ונתן לעבדיו אוסרי מלחמתו', אבל לעצמו להרבות לו הון ולהיות לו לגן ירק לא. כדאשכחן פרק הכונס בדוד שלא רצה אפילו לעשות לו גדר, ומלחמה היתה... דודאי דינא דמלכותא דינא, אפילו בדברים דלאו דינא קא עבדי, דקטלי דיקלי לאו דינא, ובמלכי אומות העולם מיירי... דדינא דמלכותא דינא אינה אלא בדברים שהמלכות עושה, כגון מכס קצבה וגשרים... כללו של דבר, אין דינא דכל מלך ומלך העומד ומשנה דינא. אלא דינא דמלכותא בדברים שהנהיגו קדמוניהם. דהפקיעו חכמים ממון במנהג המלכות כדרך שהפקיעו מפני תקנת השבים ומפני תיקון העולם ומפני דרכי שלום".

לדעת ר"ת משמע שדינא דמלכותא פירושו דיני מלכי אומות העולם הפועלים על פי כללים שלהם שאינם כפי הדין, ועל כן הם שייכים רק במלך גוי ולא במלך ישראל (הוא אינו תולה כלל את אי חלות דינא דמלכותא במלך ישראל, בעובדה שהארץ אינה שלו). על פי זה נראה שוב לומר כנ"ל, שייתכן בהחלט שלמלך ישראל יש סמכויות רחבות כשהוא פועל כדין מכוח הציבור שבידו, ואין הדבר נוגע כלל לדינא דמלכותא שאינו קיים בו (אלא משפט המלך הנתון במחלוקת). [נראה שגם נתינת שדות לעבדיו אוסרי מלחמתו איננה בגדר צורכי הציבור, ולכן למאן דאמר מלך אסור בפרשת המלך הוא אסור בזה. ואין הדבר מלמד על איסור לגבות מיסים לצורכי הציבור].

בנימוקי יוסף (נדדים י, א) כתב: "והא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא - הסכימו רוב המפרשים ז"ל דדוקא במלכי אומות העולם. ודינא דמלכותא דוקא, כלומר חוקי המלך הקבועין במלכות ע"פ הגדולים, אבל דין שההגמון עושה מדעתו אינו דין. ומלכי ישראל אין דנין דין אלא על פי התורה, דקי"ל במס' סנהדרין (כ, ב) כל הכתוב בפרשת המלך בספר שמואל מלך אסור בו ולא אמרה תורה אלא ליראם ולבהלם שלא ישאלו להם מלך".

התוצאה של דברי הנימוקי יוסף הינה כדברי ר"ת לעניין זה שמלך ישראל חייב לנהוג לפי דיני התורה ולא כפי שנוהגות אומות העולם. אלא שהנימוקי יוסף הגיע למסקנה זו מכיוון שלדבריו ההלכה היא שהמלך אסור במשפט המלך (ור"ת נראה שהסתפק). אבל לסובר שהמלך מותר בו, גדרו כנראה כדעת הרשב"א שהוא מקביל למשפט

המלך. ואילו ר"ת אמר את דבריו גם לסוברים שמלך מותר במשפט המלך, שאין לך בו אלא האמור בו.

ד. סיכום

לדעת ר"ת, או"ז, רשב"א, ר"ן, נמו"י - אין דינא דמלכותא במלכי ישראל בארץ ישראל.

לדעת האו"ז הרשב"א והר"ן הטעם הוא שהארץ איננה שלהם.

הרשב"א הוסיף שדינא דמלכותא יכול להועיל במקום דיני המלך הכתובים בפרשת המלך (ונראה שאף מעבר לכך), ודבר זה איננו נוהג במלכי ישראל בארץ ישראל, ואילו בנוגע לפרשת המלך עצמה, נחלקו בגמרא אם נוהגת גם במלכי ישראל, או שלא נכתבה אלא כדי לייראם.

לדעת ר"ת והנמו"י הסיבה שאין למלך ישראל דינא דמלכותא אינה חוסר הבעלות על הארץ, אלא **שמקור הדין אצל מלכי הגויים הוא לפי המקובל אצלם וזהו דינא דמלכותא דינא**, אבל במלכי ישראל, היונקים את מקור סמכותם מהתורה, החוק הקובע הוא הנאמר בתורה. למאן דאמר שפרשת המלך נוהגת, הדגיש ר"ת שאין ברשות המלך להרבות את הונו הפרטי באופן שרירותי, והנמו"י פסק כמאן דאמר שאינה נוהגת, ומקור ההנהגה הבלעדי הוא ההלכות הכתובות בתורה.

נוסף על כך, ראינו שעל פי כל הנימוקים נראה ש**מה שנוגע לצורכי הכלל הינו בסמכות המלך** מכיוון שבעניינים אלו דינא דמלכותא דינא או מכיוון שכוחו ככוח תקנות הקהל.